

Callantsoog, Helmweg 10
Gemeente Schagen (NH.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Concept
Steekproefrapport 2017-10/02

Callantsoog, Helmweg 10
Gemeente Schagen (NH.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Concept
Steekproefrapport 2017-10/02

Callantsoog, Helmweg 10
Gemeente Schagen (NH.)
Een archeologisch bureauonderzoek en
inventariserend veldonderzoek (IVO-O)

Een onderzoek in opdracht van
Bügel Hajema Adviseurs

Steekproefrapport 2017-10/02
ISSN 1871-269X
Status: concept
auteur: drs. R. Exaltus, senior KNA-prospector
(Actor registratienummer 92909010)
autorisatie: dr. J. Jelsma, senior KNA-archeoloog
(Actor registratienummer 35453178)

Goedgekeurd door de bevoegde overheid,
de gemeente Schagen
mevr. L. Rinkel
d.d.

De Steekproef bv werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 4.0 en BRL SIKB 4000.
Dit onderzoek is uitgevoerd conform de protocollen
4002 en 4003

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, oktober 2017

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt zonder bronvermelding.
De Steekproef bv aanvaardt geen aansprakelijkheid
voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing
van de adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

telefoon	050 - 5779784
internet	www.desteeckproef.nl
e-mail	info@desteeckproef.nl
kvk	02067214

Inhoud

Samenvatting

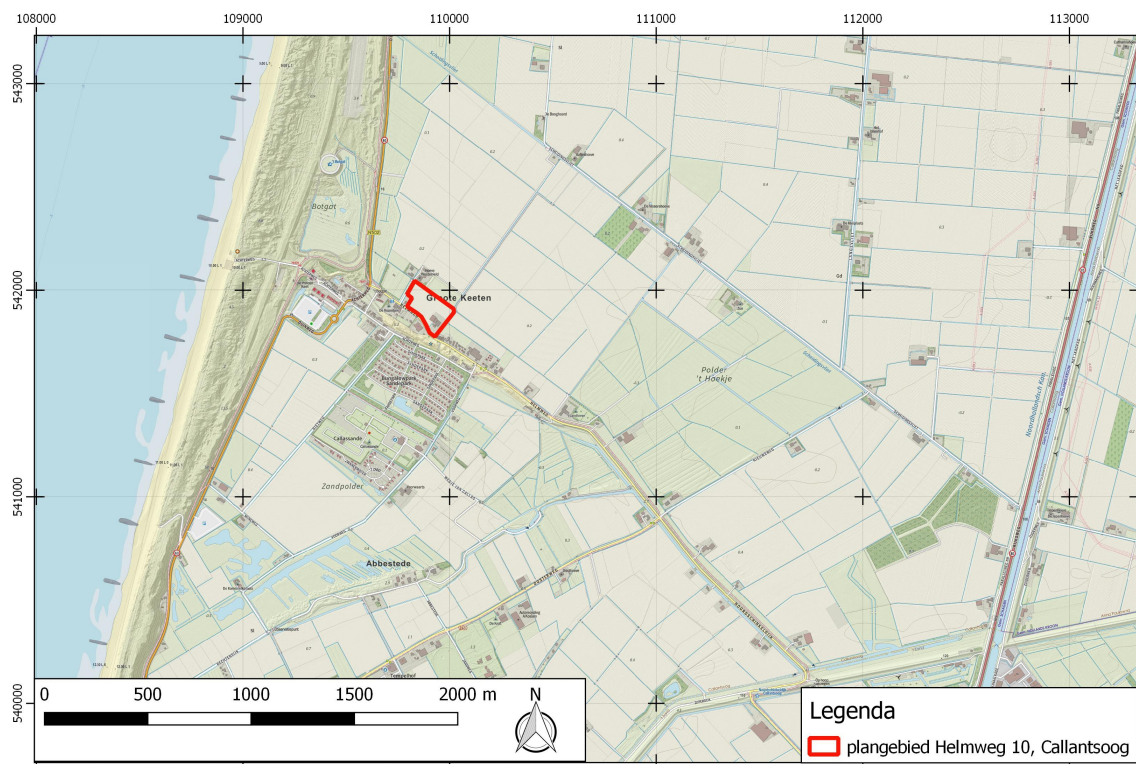
1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en doel	1
1.2 Locatie en administratieve gegevens	2
2. Bureauonderzoek	3
2.1 Bronnen	3
2.2 Fysische geografie	3
2.3 Archeologie	5
2.4 Historische geografie	7
2.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	9
3. Veldonderzoek	10
3.1 Aanpak	10
3.2 Resultaten veldonderzoek	11
4. Conclusies en advies	13

Gebruikte bronnen

Lijst van Figuren en Tabellen

Appendix I: Archeologische periode-indeling

Appendix II: Boorbeschrijvingen

Figuur 1. Callantsoog, Helmweg 10. Het plangebied ligt binnen het rode kader. Eén vierkant op de kaart komt overeen met één vierkante kilometer. De kaart is noordgericht. Bron: OpenTopo.

Samenvatting

In opdracht van Bügel Hajema Adviseurs is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de Helmweg 10 te Callantsoog in de gemeente Schagen. In het plangebied zal een hotel worden gebouwd. Het terrein is nu nog in gebruik voor de bollenteelt met in de zuidoosthoek een boerderijcomplex.

Het terrein ligt op een vlakte van getijdenafzettingen tegen de noordrand van het voormalige eiland 't Oghe. De eerste historisch gedocumenteerde bebouwing nabij het plangebied dateert van rond de wisseling van de negentiende naar de twintigste eeuw.

Archeologische resten in het plangebied kunnen samenhangen met huisplaatsen uit de nieuwe tijd die met name pal langs de Helmdijk gelegen kunnen hebben. Gezien het ontbreken van historische bebouwing op kaarten van het gebied is de verwachting voor dergelijke resten echter hooguit middelhoog. De kans op resten die van voor de nieuwe tijd dateren is hooguit middelhoog. Er geldt wel een hoge verwachting voor resten van de gevechten die hier in 1799 hebben plaatsgevonden.

Om het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel te toetsen zijn in het plangebied veertien boringen geplaatst met een guts en een megaboer.

In de diepere ondergrond van het plangebied zijn getijdenafzettingen aangetroffen die worden onderbroken door een dun veenpakket waarvan de top door erosie verloren is gegaan. De slappe klei waaruit de getijdenafzettingen bestaan is nooit geschikt geweest voor bewoning. Indien het veenpakket een voor bewoning geschikte top heeft gehad, is ook deze verloren gegaan. De getijdenafzettingen zijn in het plangebied overstoven met duinzand. Op het grootste deel is dit zand in een nat, niet voor bewoning geschikt milieu afgezet. Op het zuidoostelijke deel van het plangebied heeft een zekere mate van duinvorming plaatsgevonden. Het naboren van dit duinzand met een megaboer heeft hier echter geen relevante archeologische indicatoren opgeleverd.

Selectieadvies (KNA 4.0 VS07) door drs. R.P. Exaltus, senior-prospecteur

Naar aanleiding van de resultaten van het booronderzoek kan de verwachting voor bewoningsresten uit alle perioden worden bijgesteld tot een lage verwachting. Voor wat betreft bewoningsresten geven de resultaten van het onderzoek dan ook geen aanleiding om archeologisch vervolgonderzoek te adviseren.

De hoge verwachting voor bot- en metaalresten van de gevechten die hier in 1799 hebben plaatsgevonden blijft hoog voor zover het gaat om losse artefacten. Dergelijke artefacten zijn niet door middel van booronderzoek op te sporen. De kans op *in situ* liggende resten is echter klein door de bodemverbeteringswerkzaamheden die hier hebben plaatsgevonden. Om te voorkomen dat losse artefacten ongedocumenteerd verloren gaan, zou eventueel een metaaldetectie-onderzoek in het plangebied kunnen worden uitgevoerd. Het is echter aan de bevoegde overheid, in dit geval de gemeente Schagen, om te beoordelen of zij dit noodzakelijk acht.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.0 LS01)

In opdracht van Bügel Hajema Adviseurs, vertegenwoordigd door de heer J. Kruijer, is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de Helmweg 10 te Callantsoog in de gemeente Schagen (zie Figuur 1). Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Volgens het bestemmingsplan Buitengebied Zijpe, ligt het plangebied in een zone met een dubbelbestemming Archeologie en heeft het de bestemming Agrarisch. In het plangebied zal een hotel worden gebouwd met zestig kamers. Omdat de bestemming Agrarisch geen mogelijkheden biedt om de functie over te zetten naar een verblijfsrecreatieve functie is hiervoor een bestemmingsplanwijziging nodig.

Het terrein is nu nog in gebruik voor de bollenteelt met in de zuidoosthoek een boerderijcomplex (zie Figuur 2).

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch-geografische, archeologische en historisch-geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst.

Het doel van het veldonderzoek is het vaststellen van de mate van gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid hierin van archeologische waarden. Hierbij wordt gekeken naar de bodemopbouw en de mate waarin deze intact is en naar het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals bewerkt en verbrand vuursteen, aardewerk, bouw materiaal, metaal, bot en houtskool.

Figuur 2. Callantsoog, Helmweg 10. Het plangebied gezien vanuit het westen richting het boerderijcomplex.

1.2 Locatie en administratieve gegevens (KNA 4.0 LS02)

Het plangebied ligt ten noorden van Groote Keeten en ten noorden van de Helmweg. Het terrein bestaat deels uit een boerderijcomplex met omliggend erf maar is voor het grootste deel in gebruik voor de bollenteelt. Het maaiveld ligt op ongeveer 0,1 meter boven NAP.

Tabel 1. Callantsoog, Helmweg 10. Administratieve gegevens.

Provincie	Noord-Holland
Gemeente	Schagen
Plaats	Callantsoog
Toponiem	Helmweg 10
Coördinaten hoekpunten	109,835/541,941; 109,794/541,919; 110,027/541,894; 109,928/541,773
Bevoegde overheid	Gemeente Schagen
Opdrachtgever	Bügel Hajema Adviseurs
OM-nr.	4566443100
ISSNnr.	1871 - 269X
Steekproef projectcode	2017-10/02
Geomorfologische context	Vlakte van getijdenafzettingen
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Tijdens het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van het plangebied verzameld. De gebruikte bronnen voor het onderzoek staan aan het eind van dit rapport. Eén van de bronnen is Archis3, het archeologisch registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Deze databank is toegankelijk voor organisaties die werkzaam zijn in de archeologie. Het bevat een GIS-systeem waarin onder meer een archeologische kaart en aardkundige kaarten geraadpleegd kunnen worden.

Voor dit onderzoek is een KLIC-melding (nummer 17G393958) gedaan om na te gaan waar eventuele leidingen en kabels in de grond liggen en een daarmee gepaard gaande verstoring in de grond te lokaliseren. Hieruit blijkt dat alleen van de Helmweg naar de boerderij leidingen liggen.

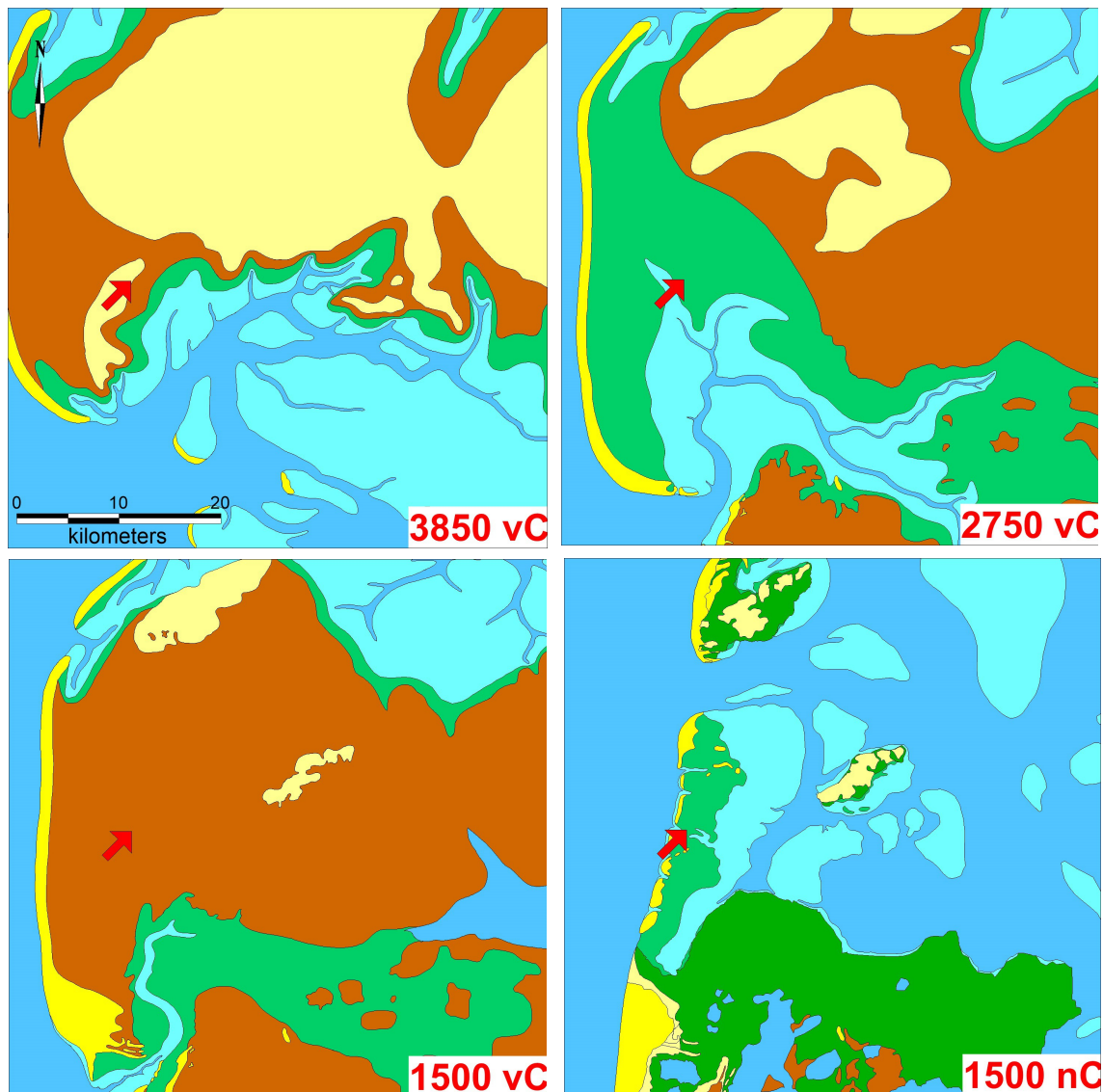
2.2 Fysische geografie (KNA 4.0 LS04)

In de periode na de ijstijden (het Holocene) smolten de ijskappen en raakte het Noordzeebekken gevuld met water. Vanaf het moment van binnendringen van de zee in West-Nederland begon een natuurlijk proces van ophoging van de bodem door de afzetting van zeezand en zeeklei alsmede door veengroei. Veengroei vond plaats onder invloed van de stijgende grondwaterspiegel. Dit veen dekte vaak het eerder gevormde getijdeland. Dit landschap werd gekenmerkt door wadplaten die voornamelijk uit klei bestaan en kreken waarin en waarlangs voornamelijk zand is afgezet. Deze gordels van zandige afzettingen zijn ruggen gaan vormen waarop in de prehistorie hier en daar bewoning plaatsvond. De processen van sedimentatie van zand en klei en veengroei hielden vanaf 6000 vC min of meer gelijke tred met de doorgaande relatieve zeespiegelstijging.

Langs de Noordzeekust ontstonden door golfwerking en zeestromingen strandwallen die zijn opgebouwd uit zand uit het Noordzeebekken. Door de stijging van de zeespiegel schoven de kustlijn en de daarbij behorende strandwallen steeds verder naar het oosten op. Rond 4000 vC veranderde dit en werd de West-Nederlandse kust, ondanks de doorgaande relatieve zeespiegelstijging, een aanwaskust. Vanaf die tijd vormden zich jongere strandwallen aan de zeezijde van oudere strandwallen. Figuur 3 toont uitsneden uit paleogeografische kaarten (Vos & De Vries 2013). Links boven toont de situatie rond 3850 vC, toen het gebied waarin het plangebied ligt vrijwel volledig overgroeid was geraakt met veen. Het veengebied kwam meer en meer onder invloed van de zee te liggen en veranderde rond 2750 vC in een getijdegebied (Figuur 3 rechts boven). Dit getijdegebied werd doorsneden door geulen en prielen van waaruit het omliggende (wadden)gebied tweemaal per etmaal overstroomde. In en direct langs de geulen en prielen werd zand afgezet. Op grotere afstand hiervan kwam met name klei tot bezinking.

Vanaf ongeveer 1500 vC raakte het getijdegebied langzaam aan weer overgroeid met veen (Figuur 3 links onder). Rond 1500 nC begon een periode met kustafslag, waarbij ook grote delen van het eerder gevormde veenlandschap zijn verdwenen. Het gebied waarbinnen het plangebied ligt, veranderde wederom in een getijdegebied dat tweemaal per etmaal overstroomde. Ongeveer langs de huidige kustlijn ontstonden in deze periode de jonge duinen (Figuur 3 rechts onder).

Het plangebied ligt op een vlakte van getijdenafzettingen met direct ten zuiden van het plangebied een ingesloten strandvlakte met vervlakte duinen. De bodems bestaan in het plangebied uit vlakvaaggronden die zijn gevormd in leemarm en zwak lemig fijn zand (classificatie bodemkaart Zn21). Het betreft jonge bodems met beginnende bodemvorming. De grondwatertrap is II, hetgeen betekent dat het slecht ontwaterde bodems betreft met een gemiddeld laagste grondwaterstand van minder dan 50 centimeter.

Figuur 3. Callantsoog, Helmweg 10. Uitsneden van paleogeografische kaarten uit *Paleogeografische Kaarten van Nederland, tweede generatie (versie 2.0)*. Legenda: lichtgeel is dekzand, bruin is veen, lichtgroen is getijdenafzettingen, geel is duinen en blauw is water.

2.3 Archeologie (KNA 4.0 LS01, LS04)

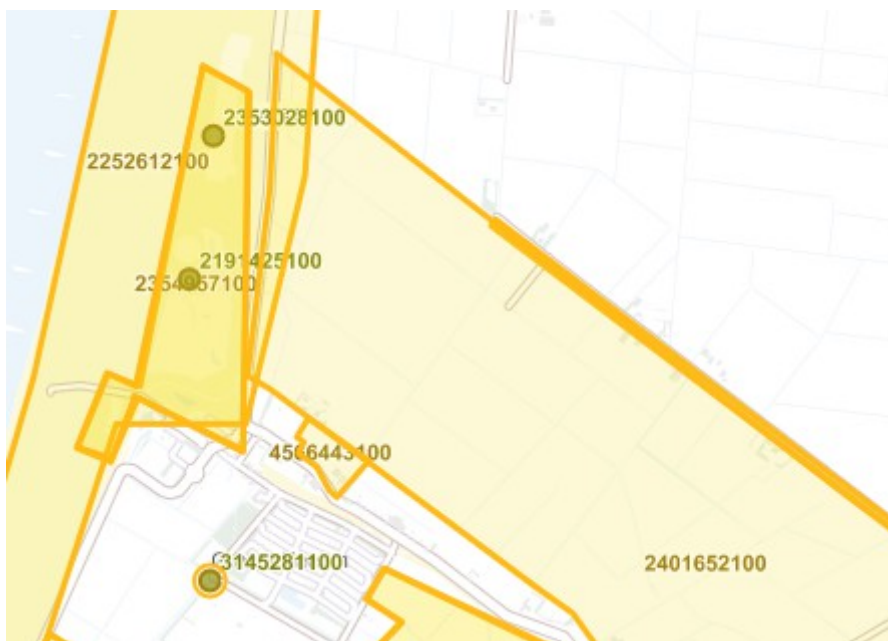
In het laat-neolithicum bestond het landschap uit kreken en kommen.

Het gebied werd in deze periode doorsneden door plaatsvasten kreken met duidelijk ontwikkelde oevers die werden geflankeerd door overslaggronden. De kreekoevers van de geulsystemen in hun eindfase zijn met uitzondering van extreem hoogwater gedurende het hele jaar exploiteerbaar geweest. In de top van deze oevers zijn dan ook vegetatie-horizonten gevormd.

De kreken doorsneden in deze periode grote natte komgebieden die vrijwel het gehele jaar onder water stonden. In deze kommen is onder water klei afgezet. In deze kommen groeide plaatselijk riet. Deze “rietkommen” worden nu teruggevonden als dunne veenlaagjes en matig gerijpte klei met liggend blad van riet. Op de overgang van het laat-neolithicum naar de bronstijd vond een gebeurtenis plaats waarbij de verbinding met het Vecht-bassin verloren ging. Door de verkleining van het bassin ontstond een vloed gedomineerde delta in oostelijk West-Friesland en een eb gedomineerde delta in westelijk West-Friesland. In de midden-bronstijd B bestond oostelijk West-Friesland uit een volledig verzoet voormalig kwelderlandschap waarin geen sedimentatie meer optrad, terwijl westelijk West-Friesland nog steeds een open estuarium vormde met een geringe mate van sedimentatie. In de late bronstijd trad opnieuw een belangrijke verandering op. Het Zeegat van Bergen sloot zich, waardoor in de voormalige eb gedomineerde delta veengroei kon gaan plaatsvinden. Op basis van enkele waarnemingen van hoogveen verspreid over West-Friesland wordt over het algemeen aangenomen dat er sprake is geweest van een volledige hoogveenbedekking. Over deze hoogveenbedekking bestaat echter nog de nodige discussie, zowel over de verspreiding als de oorzaak van veenvorming. Aan de randen van dit uitgestrekte veengebied kon plaatselijk in de ijzertijd nog gewoond en geakkerd worden. Dit gebied werd pas in de (late) middeleeuwen weer bewoond nadat de veengebieden grootschalig werden ontgonnen.

Volgens de gemeentelijke archeologische beleidskaart (Alders & Husken, 2007) ligt het plangebied in een zone van de vijfde categorie. Hier dient archeologisch onderzoek plaats te vinden bij een plangebied groter dan 10.000 vierkante meter en bij ingrepen dieper dan 50 centimeter.

In de nabijheid van het plangebied liggen volgens het Archeologisch informatiesysteem Archis3, drie bekende archeologische vindplaatsen (zie Figuur 4). Twee hiervan (de zaaknummers 2353028100 en 2354957100) liggen ten noordwesten van het terrein op een voormalig militair oefenterrein dat in 2011 door Hollandia archeologen is onderzocht. Hierbij zijn resten gevonden van de gevechten die in 1799 hebben plaatsgevonden toen hier Engelse troepen zijn geland. Het betreft skeletresten van een Engelse soldaat met bijbehorende uitrustingsstukken en talrijke andere metaalvondsten van wapens en munitie die met een metaaldetector zijn opgespoord. Alle resten zijn dicht onder het oppervlak gevonden. Ten zuiden van het plangebied zijn in 1990 door de Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie (AWN) een munt en scherven uit de Romeinse tijd aangetroffen alsmede aardewerkscherven uit de vroege middeleeuwen (zaaknummer 3145281100). Ten noorden van het plangebied ligt een in 2013 door RAAP onderzocht gebied (zaaknummer 2401652100). Dit onderzoek heeft in de nabijheid van het plangebied geen archeologische vindplaatsen opgeleverd.

Figuur 4. Callantsoog, Helmweg 10. Uitsnede van de Archis-kaart. Zaaknummer 4566443100 is het plangebied. De overige gele terreinen zijn in het verleden archeologisch onderzocht. De groene stippen zijn locaties van archeologische vindplaatsen.

2.4 Historische geografie (KNA 4.0 LS03)

Na de eerste Allerheiligenvloed in 1170 bleef pal ten zuiden van het plangebied een deel van het duinlandschap over als een eiland ('t Oghe). Hierop is Callinge ontstaan. Vanaf de twaalfde eeuw vonden bedijkingen plaats. De eerste bedijking (voor 1328) betrof de tegenwoordige Zandpolder ten noorden van het dorp (ten zuiden van het plangebied). In 1536 werd de Jewel, ten noordoosten van 't Oghe, bedijkt. De Noordschinkeldijk en Zuidschinkeldijk uit 1552 vormden de verbinding met de Zijperzeedijk (schinkel betekent verbinding). De Helmdijk, waarlangs het plangebied ligt, vormt het westelijke verlengde van deze dijk en de noordrand van het voormalige eiland 't Oghe. Hier lag het Dubbelduin met ten noorden daarvan polder 't Hoekje dat deel uitmaakte van de polder Koegras. Deze polder is aangelegd na de aanleg van de Van Oldebarneveltsdijk. Voor de aanleg hiervan werd een keet neergezet en werd de naam van het al bestaande dorp Dubbelduijn veranderd in 'Groote Keeten'. Door deze dijk ontstond een verbinding met het ten noorden gelegen duineiland Huisduinen. Deze dijk maakte het niet alleen mogelijk om het achterliggende land in te polderen maar bevorderde aan de zee kant ook de duinvorming.

In Figuur 6 is een uitsnede afgebeeld van de historische topografische kaarten uit achtereenvolgens 1850, 1880 en 1910. Hierop is te zien dat het plangebied tot aan het einde van de negentiende eeuw onbebouwd is gebleven. De huidige boerderij (zie Figuur 5), behalve enkele twintigste eeuwse stallen, is voor het eerst afgebeeld op de kaart uit 1910.

Figuur 5. Callantsoog, Helmweg 10. De rond de wisseling van de negentiende en de twintigste eeuw gebouwde boerderij in het plangebied (tijdens het plaatsen van boring 13).

Figuur 6. Callantsoog, Helmweg 10. Het plangebied (rood omlijnd) op uitsneden van de historische topografische kaarten uit 1850 (boven), 1880 (midden) en 1910 (onder).

2.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.0 LS05)

Het plangebied ligt op een vlakte van getijdenafzettingen tegen de noordrand van het voormalige eiland 't Oghe. De eerste historisch gedocumenteerde bebouwing nabij het plangebied dateert van rond de wisseling van de negentiende naar de twintigste eeuw.

Archeologische resten in het plangebied kunnen samenhangen met huisplaatsen uit de nieuwe tijd die niet op historische kaarten staan. Dergelijke resten zullen met name pal langs de Helmdijk gelegen hebben en zullen bestaan uit lagen van vuil zand en klei met bouw materiaal. Hierin kunnen stookresten voorkomen en resten van aardewerk en van verbrand en onverbrand bot en dergelijke. Dergelijk materiaal kan direct vanaf het maaiveld aanwezig zijn. Gezien het ontbreken van historische bebouwing op kaarten van het gebied is de verwachting voor dergelijke resten echter hooguit middelhoog. Resten uit de nieuwe tijd kunnen bestaan uit resten van de gevechten die hier in 1799 hebben plaatsgevonden. Het kan dan gaan om metaalresten van munitie, uitrustingsstukken, kleding en wapens en om botmateriaal van gesneuvelde soldaten. De verwachting voor dergelijke resten is hoog in het plangebied.

Indien zich in de diepere ondergrond bewoonbare kreekruigen of oeverwallen bevinden, kunnen hierop bewoningsresten uit het neolithicum en/of de bronstijd voorkomen. Als dergelijke resten aanwezig zijn kunnen deze bestaan uit iets donkerder gekleurde lagen van zandige afzettingen en/of gerijpte klei met daarin houtskool, verbrand bot, vuursteen en aardewerk en dergelijke. De kans op dergelijke resten is echter klein.

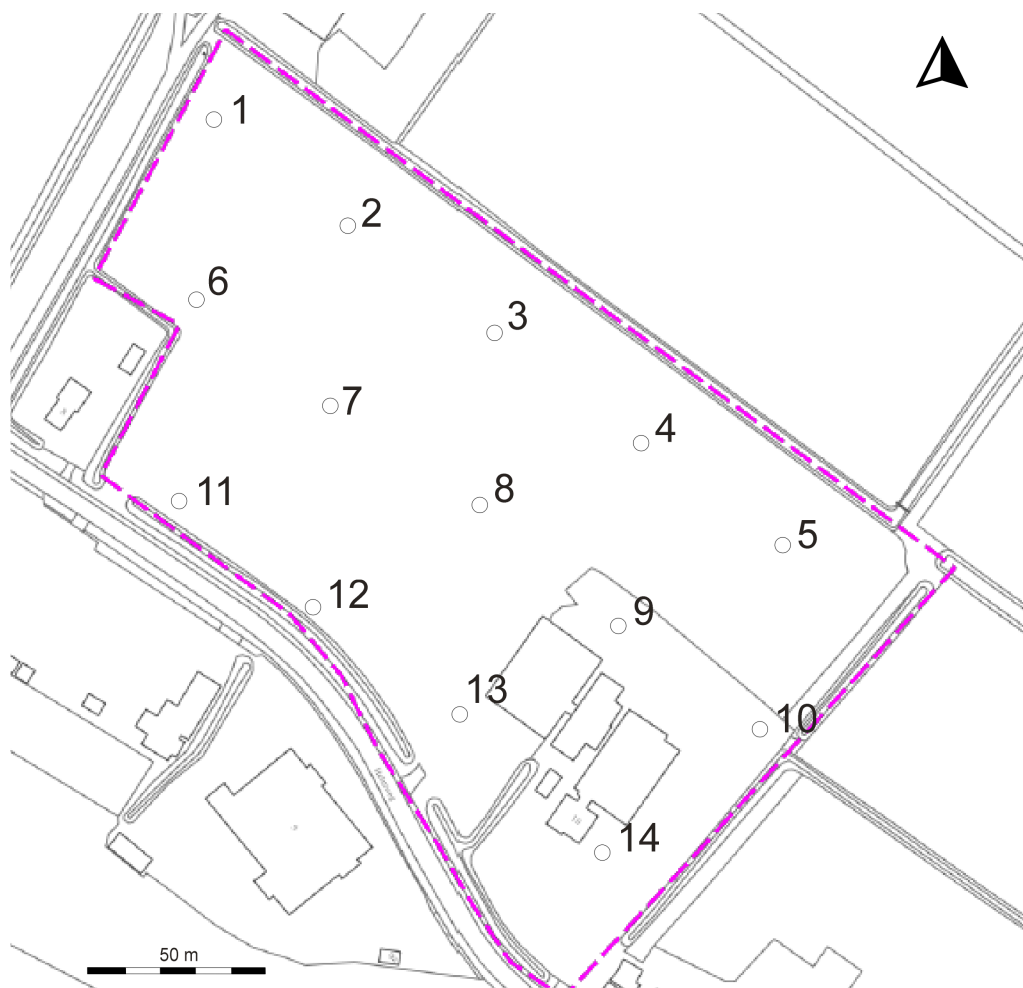
Als in het plangebied een uitloper van het pal ten zuiden gelegen duingebied aanwezig is, geldt een middelhoge verwachting voor resten uit de ijzertijd tot de vroege middeleeuwen. Resten uit deze periode zijn immers op relatief korte afstand ten zuiden van het plangebied gevonden. Ook kunnen resten uit deze periode voorkomen in het veen en al aanwezig zijn vanaf de bouwvoor. Ze kunnen bestaan uit bewerkt en verbrand bot, voorwerpen van metaal en aardewerkscherven. Indien het veen in het plangebied volledig verloren is gegaan en er geen duinvorming heeft plaatsgevonden, is de kans op dergelijke resten laag.

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak (KNA 4.0 VS01, VS08)

Over het plangebied zijn veertien boorpunten verdeeld in drie west-oost gerichte boorraaien met telkens vijftig meter afstand tussen de boringen en veertig meter afstand tussen de boorraaien. Hierdoor ontstaat een boordichtheid van ongeveer zes boringen per hectare. Op deze manier voldoet de toegepaste boordichtheid volgens de *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek* (SIKB, 2006) als zoekoptie om door een archeologische laag gekenmerkte vindplaatsen uit alle perioden op te sporen (zoekoptie B2).

Alle boringen zijn geplaatst met een guts met een diameter van drie centimeter en een edelmanboor met een diameter van twaalf centimeter en zijn tenminste doorgezet tot twee meter beneden het maaiveld. Van alle boorpunten is de NAP-hoogte bepaald.

Figuur 7. Callantsoog, Helmweg 10. Boorpuntenkaart. De genummerde punten zijn de locaties van de boringen. Bron van de ondergrond: Klic.

3.2 Resultaten veldonderzoek (KNA 4.0 VS02, VS03)

Op 5 oktober 2017 zijn door De Steekproef bv veertien boringen geplaatst in het plangebied. De ligging van de boorpunten is weergegeven in Figuur 7. De resultaten van het booronderzoek zijn afgebeeld in Figuur 9 en beschreven in Appendix II.

Het reliëf is in het grootste deel van het plangebied tamelijk vlak. Het maaiveld ligt rond 0,1 meter boven NAP. In de zuidoosthoek loopt het reliëf enigszins op naar ruim 0,4 meter boven NAP.

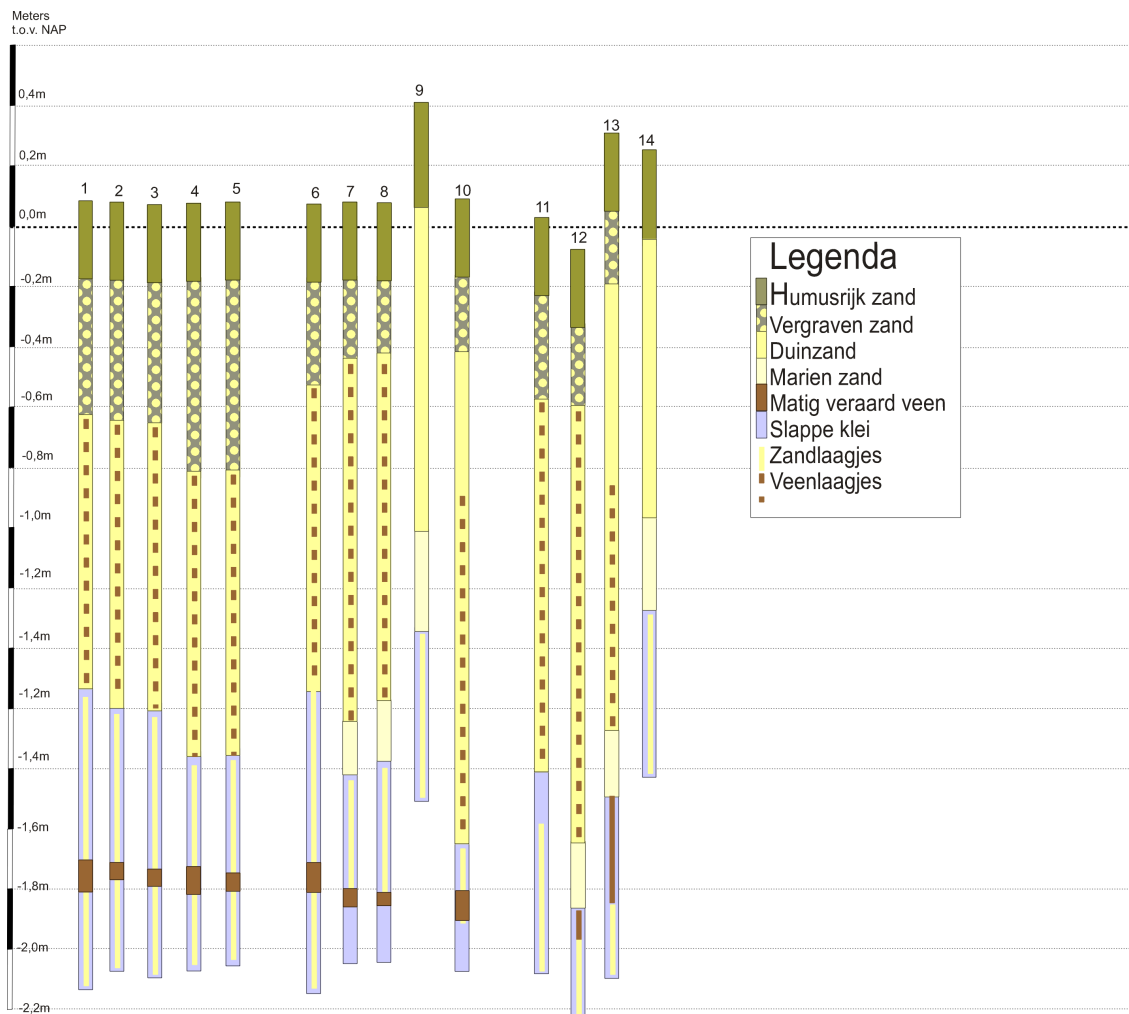
Bovenin alle boringen bevindt zich een humusrijk zandpakket. De dikte van deze bouwvoor bedraagt ongeveer dertig centimeter. Onder de bouwvoor ligt behalve in de boringen 9 en 14 een pakket vergraven zand dat bestaat uit schoon geel zand met daarin brokken humusrijk zand. De dikte van dit pakket loopt uiteen van ongeveer dertig centimeter in de boringen 7, 8 en 13 tot tachtig centimeter in de boringen 4 en 5. Dit pakket is waarschijnlijk ontstaan ten gevolge van bodemverbeteringswerkzaamheden voor de bollenteelt. Hieronder is een pakket stuifzand aanwezig dat in veruit de meeste boringen wordt onderbroken door talrijke zeer dunne veenlaagjes. Het betreft waarschijnlijk vanuit het westen ingestoven zand dat neersloeg in een nat milieu waarin enige veenvorming plaatsvond. In de boringen 9, 10, 13 en 14 is ook een pakket duinzand aangetroffen zonder veenlaagjes. Deze boorpunten liggen op het hoogste deel van het plangebied. In de boringen 9 en 14 is hieronder een enkele decimeters dik pakket grijs, ongeoxideerd zand aanwezig met daarin enkele schelpresten. In de boringen 7, 8, 12 en 13 is een soortgelijk zandpakket onder het pakket door veenlaagjes onderbroken zand waargenomen. Naar beneden toe gaat het zand in alle boringen over in een kleipakket. Deze klei is slap en wordt vaak onderbroken door talrijke dunne zandlaagjes. Tevens is in dit kleipakket in de boringen 1 tot en met 8 en 10 een pakket veen aanwezig van maximaal ongeveer een decimeter dikte. De top hiervan is duidelijk geërodeerd (zie Figuur 8). In de boringen 7, 8 en 10 ontbreken de zandlaagjes in de onder het veen gelegen klei. In de boringen 12 en 13 is in de plaats van een veenpakket een pakket door veenlaagjes onderbroken klei waargenomen.

Figuur 8. Callantsoog, Helmweg 10. De geërodeerde veenlaag die in de boringen 1 tot en met 8 en 10 is aangetroffen (in dit geval in boring 8).

In geen van de boringen zijn vegetatiehorizonten of vuile lagen aangetroffen die samen zouden kunnen hangen met voormalige bewoning in of nabij het plangebied.

Op de boorpunten 9, 10, 13 en 14 is nageboord met een edelmanboor met een diameter van twaalf centimeter. Het zorgvuldig doorzoeken van het hiermee opgeboorde zand heeft echter geen relevante archeologische indicatoren opgeleverd. Om deze redenen is het KNA-onderdeel *Waardestelling* in dit rapport niet nader uitgewerkt.

Figuur 9. Callantsoog, Helmweg 10. Weergave van de resultaten van het booronderzoek in de vorm van boorprofielen.

4. Conclusies en Advies (KNA 4.0 VS07)

Het plangebied ligt op een vlakte van getijdenafzettingen tegen de noordrand van het voormalige eiland 't Oghe. De eerste historisch gedocumenteerde bebouwing in het plangebied dateert van rond de wisseling van de negentiende naar de twintigste eeuw.

Archeologische resten in het plangebied kunnen samenhangen met huisplaatsen uit de nieuwe tijd die met name pal langs de Helmdijk gelegen kunnen hebben. Gezien het ontbreken van historische bebouwing op kaarten van het gebied is de verwachting voor dergelijke resten echter hooguit middelhoog. De kans op resten die van voor de nieuwe tijd dateren is hooguit middelhoog. Er geldt wel een hoge verwachting voor resten van de gevechten die hier in 1799 hebben plaatsgevonden. Het kan hierbij gaan om metaalresten van munitie, uitrustingsstukken, kleding en wapens en om botmateriaal van gesneuvelde soldaten.

Indien zich in de diepere ondergrond bewoonbare kreekruigen of oeverwallen bevinden, kunnen hierop bewoningsresten uit het neolithicum en/of de bronstijd voorkomen. De kans op dergelijke resten is echter klein. Als in het plangebied een uitloper van het pal ten zuiden gelegen duingebied aanwezig is, geldt een middelhoge verwachting voor resten uit de ijzertijd tot de vroege middeleeuwen. Resten uit deze periode kunnen ook voorkomen in de top van een veenpakket. Indien het veen in het plangebied volledig verloren is gegaan en er geen duinvorming heeft plaatsgevonden, is de kans op dergelijke resten laag.

Om het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel te toetsen zijn in het plangebied veertien boringen geplaatst in een dichtheid van zes boringen per hectare. Hierbij is gebruik gemaakt van een guts met een diameter van drie centimeter en een edelmanboor met een diameter van twaalf centimeter.

In de diepere ondergrond van het plangebied zijn getijdenafzettingen aangetroffen die worden onderbroken door een dun veenpakket waarvan de top door erosie verloren is gegaan. De slappe klei waaruit de getijdenafzettingen bestaan is nooit geschikt geweest voor bewoning. Indien het veenpakket een voor bewoning geschikte top heeft gehad, is ook deze verloren gegaan. De getijdenafzettingen zijn in het plangebied overstoven met duinzand. Op het grootste deel is dit zand in een nat, niet voor bewoning geschikt milieu afgezet. Op het zuidoostelijke deel van het plangebied heeft een zekere mate van duinvorming plaatsgevonden. Het naboren van dit duinzand met een megaboor heeft echter geen relevante archeologische indicatoren opgeleverd.

Selectieadvies (KNA 4.0 VS07) door drs. R.P. Exaltus, senior-prospecteur

Naar aanleiding van de resultaten van het booronderzoek kan de verwachting voor bewoningsresten uit alle perioden worden bijgesteld tot een lage verwachting. Voor wat betreft bewoningsresten geven de resultaten van het onderzoek dan ook geen aanleiding om archeologisch vervolgonderzoek te adviseren.

De hoge verwachting voor bot- en metaalresten van de gevechten die hier in 1799 hebben plaatsgevonden blijft hoog voor zover het gaat om losse artefacten. Dergelijke artefacten zijn niet door middel van booronderzoek op te sporen. De kans op *in situ* liggende resten is echter klein door de bodemverbeteringswerkzaamheden die hier hebben plaatsgevonden. Om te voorkomen dat losse artefacten ongedocumenteerd verloren gaan zou eventueel een metaaldetectie-onderzoek in het

plangebied kunnen worden uitgevoerd. Het is echter aan de bevoegde overheid, in dit geval de gemeente Schagen, om te beoordelen of zij dit noodzakelijk acht.

Als bij toekomstig graafwerk onverhoopt toch archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, dan dient daarvan direct melding te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Schagen.

Gebruikte bronnen

- Alders, G.P. & S. Husken, 2007. *Beleidsnota Archeologie*. SCENH-rapport Cultuurhistorie 28. SCENH, Wormer.
- ANWB, 2005. *Topografische Atlas Noord-Holland 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.
- archeologiein nederland.nl
- Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS].
- Indicatieve Kaart Archeologisch Waarden (IKAW)
- Kadata (mijnkadaster.nl)
- Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 4.0. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).
- Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982. Holocene Stratigraphy, Radiocarbon Datings and Paleogeography of Central and Northern North-Holland (The Netherlands). *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36:3, 111-160.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003. *De Ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.
- Gemeente Schagen, Bestemmingsplan Dirkshorn.
- 12 Provinciën, 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.
- 12 Provinciën, 2005. *Luchtfoto-Atlas Noord-Holland 1:14 000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.
- 12 Provinciën, 2009. *Topografische Atlas Noord-Holland 1:25000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer
- Provincie Noord-Holland. *Cultuurhistorische waardenkaart* (<http://geo.noord-holland.nl/chw>).
- Stichting voor Bodemkartering, 1990. *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Toelichting bij Kaartblad 19 west* StiBoKa, Wageningen.
- Stichting voor Bodemkartering, 1981. *Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50000. Kaartblad 19 west*. StiBoKa, Wageningen.
- Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ± 11894-1933. Noord-Holland 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.
- Vos, P. & S. de Vries. 2013. *Paleogeografische Kaarten van Nederland, tweede generatie (versie 2.0)*. Op 11 april 2014 gedownload van www.archeologiein nederland.nl. Deltares, Utrecht
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas 1:25 000. Noord-Holland 1849-1859*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.
- www.topotijdreis.nl

Lijst van Figuren en Tabellen

- Figuur 1: Topografische kaart van het plangebied.
- Figuur 2: Foto van de onderzoekslocatie.
- Figuur 3: Uitsneden van de paleografische kaarten.
- Figuur 4: Uitsnede van de Archis-kaart.
- Figuur 5: Foto van de boerderij in het plangebied.
- Figuur 6: Uitsneden van historische topografische kaarten van 1850, 1880 en 1910.
- Figuur 7: Boorpuntenkaart.
- Figuur 8: Foto van een boorkern die de geërodeerde veenlaag toont.
- Figuur 9: Boorprofielen.

Tabel 1: Administratieve gegevens van het plangebied.

Appendix I: Archeologische periode-indeling

paleolithicum:		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP – 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP – 8.800 vC	romeinse tijd:	
		romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum:		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
bronstijd:		middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd:	
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd vroeg:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd midden:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd laat:	1.850 – heden
Pleistoceen:	2,5 miljoen - 10.000 BP		
Elsterien	475.000 - 410.000 BP	vC.: voor Christus	
Saalien	200.000 - 130.000 BP	nC: na Christus	
Weichselien	116.000 - 10.000 BP	BP: Before Present; Present = 1950	
Holoceen:	10.000 BP - heden		

Appendix II Boorbeschrijvingen

Boorbeschrijving volgens ASB 5.2																						
Boor Nr	Coördinaten	LDO	Lithologie						Kleur				Overige kenmerken								AIS	
			GD	B K	BS	BZ	B V	B H	HK	TK	IK	VLK	CO	PLH	Sc h	SST	BHN	BI	GI			
1	X109.825	28	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y542.022	70	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		162	Z					1	GE	BR				1		VL						
		220	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
		230	V						BR		LI											
2	X109.864	30	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.991	73	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		164	Z					1	GE	BR				1		VL						
		223	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
		228	V						BR		LI											
3	X109.903	32	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.960	75	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		165	Z					1	GE	BR				1		VL						
		223	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
		228	V						BR		LI											
4	X109.946	29	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.932	90	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		186	Z					1	GE	BR				1		VL						
		222	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
		230	V						BR		LI											
5	X109.985	26	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.936	88	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		184	Z					1	GE	BR				1		VL						
		225	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
		237	V						BR		LI											
6	X109.823	27	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.968	62	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		163	Z					1	GE	BR				1		VL						
		220	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
		230	V						BR		LI											
7	X109.866	30	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.940	53	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		175	Z					1	GE	BR				1		VL						
		192	Z						GR		LI								Mar			
		228	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
8	X109.907	28	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.914	51	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		166	Z					1	GE	BR				1		VL						
		186	Z						GR		LI								Mar			
		230	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
9	X109.949	35	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.883	142	Z						GE										DZ			
		176	Z						GR		LI								Mar			
		235	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
		260	K			2			GR		LI					ZL			Get			
10	X109.988	27	Z					3	BR	GR	DO								BOV			
	Y541.859	56	Z					1	GE	BR		BR		2				VRG				
		98	Z						GE										DZ			
		215	Z					1	GE	BR				1		VL						
		230	K			2			GR		LI		sl		1				Get			
11	X109.823	26	Z					3	BR	GR	DO								BOV			

	Y541.907	63	Z				1	GE	BR		BR		2			VRG		
		181	Z				1	GE	BR				1		VL			
		250	K			2		GR		LI					ZL		Get	
12	X109.859	27	Z				3	BR	GR	DO						BOV		
	Y541.876	58	Z				1	GE	BR		BR		2			VRG		
		198	Z				1	GE	BR				1		VL			
		218	Z					GR		LI							Mar	
		230	K					GR							VL			
		260	K			2		GR		LI					ZL		Get	
13	X109.894	29	Z				3	BR	GR	DO						BOV		
	Y541.843	52	Z				1	GE	BR		BR		2			VRG		
		118	Z					GE								DZ		
		202	Z				1	GE	BR				1		VL			
		223	Z					GR		LI							Mar	
		255	K					GR							VL			
		280	K			2		GR		LI					ZL		Get	
14	X109.932	32	Z				3	BR	GR	DO						BOV		
	Y541.812	130	Z					GE									DZ	
		154	Z					GR		LI							Mar	
		210	K			2		GR		LI					ZL		Get	

Betekenis van de afkortingen:

LDO – Onderzijde boortraject

Lithologie:

GD – Onverharde sedimenten: G = grind, K = klei, L = leem, V = veen en Z = zand

Bijmengsels: BK = bijmengsel klei, BS = bijmengsel silt, BZ = bijmengsel zand, BV = bijmengsel veen, BH = bijmengsel humus. Betekenis toegevoegde cijfers: 1 = zwak, 2 = matig, 3 = sterk en 4 = uiterst.

Kleur:

HK = hoofdkleur, BL = blauw, BR = bruin, GE = geel, GN = groen, GR = grijs, OL = olijf, OR = oranje, PA = paars, RO = rood, RZ = roze, WI = wit, ZW = zwart.

TK = Tweede kleur (kleurafkortingen als boven).

IK = Intensiteit kleur: LI = licht en DO = donker

VLK = Vlekken (V): 2^e en 3^e letter is kleurafkorting als boven, 1 = weinig, 2 = matig, 3 = veel

Overige kenmerken:

CO = Consistentie (C): ZSL=zeer slap, SLA=slap, MSL=matig slap, MST=matig stevig, STV=stevig

PLH = plantenresten (PL0 = geen, PL1 = spoor, PL2 = weinig, PL3 = veel); DW = doorworteld

VS = veensoorten

SST = Sedimentaire structuren; ZL = zandlagen, VL = veenlagen

BHN = Bodemhorizont; BHC = C-horizont, BHBC = BC-horizont

BI = Bodemkundige interpretaties; BOV = bouwvoor, ROG = rommelig, VRG = vergraven

GI = Geologische interpretaties; DZ = duinzand, Mar = marien, Gert = getijdenafzetting

AIS = Archeologische indicatoren; P = puin, Gl = glas, St = (zand)steen